

حسن عاقبت

از منظر قرآن و روایات معصومین علیهم السلام

www.ketab.ir

نویسندگان:

قاسم رحیمیان

(کارشناس ارشد علوم حدیث)

دکتر حسین خوشدل مفرد

(عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی کاشان)

تقدیم به:

- تمام رستگاران عالم از ابتدا تا انتهای خلقت، به‌ویژه تمامی انبیاء، اولیاء و اهل بیت علیهم‌السلام.
- پیشگاه مقدس فائز حقیقی عالم، امام زمان عجل‌الله تعالی فرجه‌الشریف و نایب بر حقش حضرت آیت‌الله خامنه‌ای مد ظله.
- ارواح طیبه تمامی شهدا بالاخص شهدای گمنام و مدافعین حرم به‌ویژه سردار سرفراز جهان اسلام، شهید حاج قاسم سلیمانی که با اهدای خون خود به بالاترین درجه عاقبت به‌خیری و فلاح (شهادت) دست یافتند.
- کسانی که با کسب دانش و معرفت، نه تنها خود در مسیر سعادت و رستگاری گام برداشته، بلکه جوامعی را نیز به‌سوی این هدف اصلی خلقت رهنمون می‌شوند.
- و به والدین و خاندان محترم و کسانی که در مسیر کسب علم و دانش و معرفت از هیچ کوششی دریغ نمی‌کنند به‌ویژه استاد عزیز و ارجمند، جناب آقای دکتر حمیدرضا فهیمی‌تبار که با راهنمایی و هدایت‌های معنوی و پدرگونه خود ما را مورد تقدیر و تشویق قرار دادند.

سرشناسه : رحیمیان، قاسم، ۱۳۴۹-

عنوان و نام پدیدآور : حسن عاقبت از منظور قرآن و روایات معصومین علیهم‌السلام / نویسندگان قاسم رحیمیان، حسین خوشدل مفرد.

مشخصات نشر : کاشان: ارمان ادب، ۱۴۰۰.

مشخصات ظاهری : ۲۹۵ ص.

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۹۶۵۱۶-۶-۷

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

موضوع : رستگاری (اسلام) -- جنبه‌های قرآنی

موضوع : Salvation -- Islam -- Qur'anic teaching

موضوع : رستگاری (اسلام) -- احادیث

موضوع : Salvation -- Islam -- Hadiths

شناسه افزوده : خوشدل مفرد، حسین، ۱۳۵۶-

رده بندی کنگره : BP ۱۰۴

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۱۵۹

شماره کتابشناسی ملی : ۷۶۱۵۹۷۳

اللَّهُمَّ احْسِنْ عَاقِبَتَنَا فِي الْأُمُورِ كُلِّهَا

حسن عاقبت از منظر قرآن و روایات معصومین علیهم السلام

قاسم رحیمیان

وکیل حسین خوشدل مفرد

طرح جلد: سید مهدی مجتسمی

آماده سازی: سید علیرضا خورشیدی فرد

ناشر: ارمغان ادب

چاپ اول / تیرماه ۱۴۰۰ / ۲۰۰ نسخه

چاپ و صحافی: مؤتمن

شابک: ۷-۶-۹۶۵۱۶-۶۲۲-۹۷۸

قیمت: ۶۰,۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است.

کاشان - خیابان شهید رجایی - خیابان آیت الله مدنی - کوچه فزخ ۴ - شماره ۴

۰۹۱۳۳۶۱۶۱۶۹ - ۰۳۱ - ۵۵۴۶۶۸۹۸

تلفن پخش: ۰۹۱۳۹۶۱۴۲۱۱

ارتباط با نویسندگان:

rahimian4911@gmail.com

khoshdel75@yahoo.com

فهرست

۱۱.....	تقریظ اندیشمند فرزانه دکتر حمیدرضا فهیمی تبار.....
۱۲.....	پیشگفتار.....
۱۹.....	فصل اول: مفهوم شناسی و اهمیت حسن عاقبت.....
۲۰.....	۱-۱- مفهوم لغوی حُسن.....
۲۱.....	۲-۱- مفهوم لغوی عاقبت.....
۲۲.....	۳-۱- مفهوم عرفی حسن و سوء عاقبت.....
۲۳.....	۴-۱- مراد از عاقبت به خیری.....
۲۴.....	۵-۱- اهمیت عاقبت به خیری برای همه.....
۲۵.....	۶-۱- بزرگان در خطر عظیم عاقبت به خیری.....
۲۸.....	۷-۱- اهمیت حسن عاقبت در رفتار بزرگان.....
۲۸.....	۱-۷-۱- گریه سلمان.....
۲۸.....	۲-۷-۱- گریه مرحوم بروجردی.....
۲۹.....	۳-۷-۱- امام راحل و غصه عاقبت به خیری.....
۲۹.....	۴-۷-۱- دعای سه عالم.....
۲۹.....	۵-۷-۱- خاطره‌ای از آقای فاطمی نیا.....
۳۰.....	۸-۱- اکتسابی یا فطری بودن حسن عاقبت.....
۳۴.....	۱-۸-۱- علم خداوند به آینده انسان.....
۳۵.....	۲-۸-۱- تقدیر خوشبختی برای مؤمن و بدبختی برای کافر.....
۳۹.....	۹-۱- مصادیق و انواع عاقبت.....
۴۱.....	۱۰-۱- نجات اهل کتاب از نظر قرآن.....
۴۳.....	۱۱-۱- مفهوم حسن عاقبت و رستگاری در ادیان و مذاهب.....

فصل دوم: حسن عاقبت در قرآن و روایات..... ۴۷

۱-۲- مفهوم حسن عاقبت در قرآن..... ۴۸

۱-۱-۲- آیات صریح و آشکار..... ۴۸

۱-۱-۱-۲- مردن و محشور شدن با نیکان (درخواست عارفان)..... ۴۸

۱-۱-۱-۲- مسلمان مردن (دعای سحره فرعون)..... ۵۰

۱-۱-۱-۲- جان دادن در حال اسلام و ملحق شدن به صالحان..... ۵۱

۱-۱-۱-۲- تسلیم اوامر الهی بودن (سفارش انبیاء)..... ۵۴

۱-۱-۱-۲- محافظت از گوهر ایمان..... ۵۷

۱-۱-۱-۲- امداد الهی، صبر و تقوی..... ۵۸

۱-۱-۱-۲- اقامه نماز و استقامت داشتن بر آن (ثبات قدم)..... ۶۰

۱-۱-۱-۲- جایگاه اخروی نیکو..... ۶۱

۱-۱-۱-۲- سرانجام نیکوی اخروی..... ۶۳

۱-۱-۱-۲- صبر و استقامت برای جلب رضایت الهی..... ۶۴

۱-۱-۱-۲- دخول در بهشت..... ۶۵

۱-۱-۱-۲- ورود به بهشت الهی..... ۶۷

۱-۱-۱-۲- پایان و خاتمه کار..... ۶۸

۱-۱-۱-۲- سرانجام خوب دنیایی و اخروی هدایت شدگان..... ۶۸

۱-۱-۱-۲- رضایت بخشی مطیعان و مؤمنان..... ۷۰

۱-۱-۱-۲- دخول مؤمنان در بهشت..... ۷۱

۱-۱-۲- آیات غیر مستقیم و غیر آشکار (مفهومی)..... ۷۲

۱-۲-۱- بهره‌مند شدن اهل ایمان از نعمات بهشت در آخرت..... ۷۲

۱-۲-۱-۲- قول ثابت..... ۷۳

۱-۲-۱-۲- جهادگران در راه خدا..... ۷۴

۱-۲-۱-۲- عدم انحراف قلب از مسیر حق..... ۷۶

۱-۲-۱-۲- ثبات قدم..... ۷۹

۱-۲-۱-۲- عدم خوف و حزن اولیاء الهی در سایه ایمان و تقوا..... ۸۲

۱-۲-۱-۲- رضایتمندی اهل ایمان و تقوی..... ۸۴

۸۵.....	۲-۱-۳- روایات تفسیری
۸۵.....	۲-۱-۳- زندگی آرام و لذت بخش دنیوی و اخروی
۸۶.....	۲-۱-۳- کسب علم و عبادت در دنیا و رضایت الهی در آخرت
۸۷.....	۲-۱-۳- تردید در چگونگی عاقبت اخروی
۸۸.....	۲-۱-۳- رضای الهی در سایه شیخ نفس (بخل نورزیدن)
۹۰.....	۲-۱-۴- روایات غیر تفسیری
۹۰.....	۲-۱-۴-۱- فرجام خوب
۹۱.....	۲-۱-۴-۲- ملاک خاتمه خوب امور
۹۲.....	۲-۱-۴-۳- پایانی نیکو در سایه آگاهی، اخلاص و استقامت
۹۳.....	۲-۱-۴-۴- ثبات قدم
۹۴.....	۲-۱-۴-۵- خاتمه کار
۹۷.....	۲-۱-۴-۶- خوف از عذاب و امید به رحمت الهی
۹۸.....	۲-۱-۴-۷- سلوک اشتیاء و سعداء
۱۰۰.....	۲-۱-۴-۸- کسب رضای الهی
۱۰۱.....	۲-۱-۴-۹- خاتمه نیکوی اخروی و همنشینی با صالحان
۱۰۲.....	۲-۱-۴-۱۰- پایداری برایمان و عقیده (ایمان مستقر و پایدار)
۱۰۲.....	۲-۱-۴-۱۱- فرجام نیکوی اخروی در سایه اعتقادات خالص
۱۰۳.....	۲-۱-۴-۱۲- خاتمه زیبای اخروی در سایه آموزش الهی
۱۰۳.....	۲-۱-۴-۱۳- سرانجام نیکوی اخروی در سایه عبادت خالصانه

فصل سوم: عوامل حسن عاقبت از منظر قرآن و روایات..... ۱۰۵

۱۰۶.....	۳-۱- عوامل حسن عاقبت از منظر قرآن
۱۰۶.....	۳-۱-۱- تقوا
۱۰۹.....	۳-۱-۲- توبه
۱۱۵.....	۳-۱-۳- حق پذیری و عناد نداشتن در برابر حقیقت
۱۱۷.....	۳-۱-۳-۱- بوزرجمهر حکیم (حکیمی که قبل از اسلام، به پیامبر ﷺ ایمان آورد)
۱۱۸.....	۳-۱-۳-۲- حسن عاقبت سفیر روم
۱۲۰.....	۳-۱-۴- صبر و استقامت

۱۲۴.....	۳-۱-۵- ثبات قدم و استمرار بر اعتقادات
۱۲۵.....	۳-۱-۶- قلب سلیم
۱۲۶.....	۳-۱-۷- اقامه نماز و خشوع در آن
۱۲۸.....	۳-۱-۸- ایمان و عمل صالح
۱۳۱.....	۳-۱-۹- اطاعت از خدا و پیامبر
۱۳۴.....	۳-۱-۱۰- رضایت و خشنودی خداوند
۱۳۶.....	۳-۱-۱۱- یاد خدا و نعمات او
۱۳۸.....	۳-۱-۱۲- توسل و فراهم آوردن وسیله برای تقرب به خدا (تولی و تبری)
۱۴۳.....	۳-۱-۱۳- تزکیه و تهذیب نفس
۱۴۴.....	۳-۱-۱۴- صداقت و راستی
۱۴۸.....	۳-۲- عوامل حسن عاقبت از منظر روایات
۱۴۸.....	۳-۲-۱- تقوی
۱۵۱.....	۳-۲-۲- ایمان و عمل صالح
۱۵۳.....	۳-۲-۳- توبه
۱۵۷.....	۳-۲-۴- رضایت و تسلیم فرامین خدا بودن
۱۵۸.....	۳-۲-۵- خدمت به دیگران به ویژه والدین
۱۶۱.....	۳-۲-۶- هدایا و خیرات پس از مرگ
۱۶۲.....	۳-۲-۷- تفکر و تعقل و پیروی از آن
۱۶۳.....	۳-۲-۸- شیعه بودن
۱۶۵.....	۳-۲-۸-۱- تشیع در هنگام مرگ (پیرمردی در زمان امام صادق علیه السلام)
۱۶۶.....	۳-۲-۹- دفاع از ولایت و امامت
۱۶۸.....	۳-۲-۱۰- ایثار
۱۶۹.....	۳-۲-۱۱- محبت امیرالمؤمنین و اهل بیتش علیهم السلام

فصل چهارم: موانع حسن عاقبت از منظر قرآن و روایات..... ۱۷۳

۱۷۴.....	۴-۱- موانع حسن عاقبت از منظر قرآن
۱۷۴.....	۴-۱-۱- گناه و معصیت
۱۸۰.....	۴-۱-۲- دنیا طلبی (محبت و دلبستگی به دنیا)

پیش‌گفتار

یکی از ویژگی‌های انسان آینده نگری اوست، یعنی به‌همان اندازه که گذشته و حال برای او مهم و حسّاس است، آینده نیز برای او مهم خواهد بود و همواره به سرنوشت خود توجه ویژه‌ای دارد و بی‌تردید، نگاه یک انسان خداگرا به آینده خویش، با نگاه یک انسان مادی‌گرا تفاوت خواهد داشت. عقل و منطق حکم می‌کند که انسان در طول زندگی، به‌گونه‌ای رفتار کند که سرانجامی نیکو در انتظار او باشد. به بیانی دیگر، لحظات پایانی زندگی او تا حدی می‌تواند بیانگر چگونگی حیات وی در سرای آخرت باشد. سوال اساسی که باید در این نوشتار به آن پرداخت، این است که انسان چگونه می‌تواند با راهنمایی هادیان الی الله (قرآن، سنت، عقل، فطرت الهی، و...)، از سوی خداوند عاقبت و پایان کار او ختم به‌خیر شود.

در مطالعه تمام تاریخ از آفرینش انسان تا امروز، به سرنوشت کسانی مانند ابلیس، بلعم باعورا، قارون و بسیاری از عابدان برخوردار می‌کنیم که پس از عمری عبادت،

معنویت، تلاش و مجاهدت، سرانجام از اوج قله سعادت^۱، به درّه حضيض شقاوت (سوء عاقبت)، سقوط کردند و به دلایل پیروی از هوای نفس، طغیان شهوت و غضب، جهل و ناآگاهی، پول پرستی، جاه و مقام، لقمه حرام و... مایه عبرت همه خلایق شدند؛ البته در هر عصر و دورانی این افراد نمونه‌هایی فراوان دارند.

صد هزار ابلیس و بلعم در جهان همچنین بودست پیدا و نهان
این دو را مشهور گردانید اله تا که باشد این دو، بر باقی گواهِ

از سوی دیگر مشاهده نمونه‌هایی از تاریخ زندگانی کفار، تبه‌کاران، راهزنان و بد نامان و... که در نهایت مستبصر و خوش عاقبت شدند، بسی شگفت انگیز و امید بخش است همچون حمزه بن یزید ریاحی، فضیل بن عیاض^۲، فخرالاسلام (مسیحی مستبصر)، طیب حاج رضایی (مؤید انقلاب اسلامی)، عیاشی (مفسر بزرگ)، و بسیاری دیگر که در واقع مصداق عالی این حقیقتند که:

وی بسا آلوده دامن، کز تجلی‌های عشق
از نهادش سرزند، خورشید تابان بی‌خبر^۳

عاقبت به خیری این گونه نیست که به سادگی به دست بیاید چرا که این خود انسان است که وضعیت و سرنوشتش را برای آخرت مشخص می‌کند. دین مبین اسلام خواستار سعادت و رستگاری همه انسانهاست و وصول به این هدف نهایی باید توسط خود انسان رقم بخورد (در سایه عنایت و لطف خدا)، یعنی با اراده و سعی و تلاش خود به همراه تفضل خداوند به سرانجام و عاقبتی نیکو برسد. از طرفی اهمیت این موضوع زمانی نمایان می‌شود که قرآن در آیات فراوانی انسانها را به مطالعه سرانجام و عاقبت اقوام گذشته دعوت می‌کند تا با عبرت گرفتن از زندگی آنها نه تنها دچار سوء عاقبت

۱. ر.ک: پی‌نوشت شماره ۱.

۲. مولوی، ۱۳۸۴، دفتر اول، ص ۱۴۵ (بیت ۳۳۰۲-۳۳۰۱).

۳. ر.ک: پی‌نوشت شماره ۲.

۴. بهار (شیخ بهایی)، ۱۳۸۰، جلد اول، ص ۶۲۴.

نشوند، بلکه به سعادت‌مندی و سرانجامی نیکو دست یابند؛ زیرا ملاک و سنجش امور، خاتمه و عاقبت آن می‌باشد، ولی برخی مکاتب بشری و مادی انسان را فاقد اراده در تعیین سعادت و سرنوشت خود شناخته و او را محکوم به قبول سرنوشت و عاقبت از پیش تعیین شده می‌دانند؛ اما قرآن و روایات معصومین نیز مؤید این باورند که مدیر این عالم، مجموعه آفرینش را به‌گونه‌ای خلق نموده است که کوچکترین اعمال و تفکر او در رقم زدن سرنوشت و عاقبت او دخیل است و او را بیش از پیش مقید به انجام خیر و عمل صالح می‌کند.

یکی از دغدغه‌های هرکسی در هر کاری دستیابی به فرجام خیر و نیک است. هر بازرگانی بلکه هر شخصی که به‌سوی مقصود و مقصدی از مادیات و یا معنویات حرکت کند، می‌کوشد آن را تمام و کمال به‌دست آورد. از این‌رو می‌توان گفت که فرجام خوش کارها و امور تنها اختصاص به مؤمنان ندارد، بلکه هر شخصی تلاش می‌کند تا در هدف خویش به‌کمال و فرجام خوشی دست یابد. با این همه، دغدغه مؤمنان از همگان بیشتر و تأکید آنان بر دستیابی به حسن عاقبت، فزون‌تر از دیگران است.

پرسش این نوشتار این است که چرا عاقبت به‌خیری این اندازه مهم و اساسی است که تک دعا و نیایش بزرگان و همگان است و اگر شخصی تنها حق یک دعای مستجاب از خدای خویش داشته باشد، عاقبت به‌خیری را به‌عنوان تنها خواسته خویش برمی‌شمارد. شگفت این‌که بسیاری از کسانی که اهل مقامات و کرامات هستند و در عاقبت به‌خیری ایشان از منظر دیگران شک و تردیدی نیست، این دعای مشهور: «اللَّهُمَّ اجْعَلْ عَوَاقِبَ امْرَأَتِنَا خَيْرًا!» خدایا سرانجام کارهای ما را به‌خیر گردان، را همواره بر زبان داشته و آن را از خدا طلب می‌کنند.